FORORD

Udgangspunktet for denne kvalifikationsmappe er forskningsprojektet 'Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn og unge – indsats og effekt' (HPA-projektet). Projektet fokuserer på problemstillingen: Hvilke interventionsformer har positive effekter med hensyn til målopnåelse i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn og unge set på basis af et handlekompetenceperspektiv?

Projektet, som er gennemført ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole 2005-2009, går ud på at undersøge, hvordan der kan arbejdes med pædagogiske forandringer, så socialt udsatte børn styrkes bedst muligt i udvikling af handlekompetencer og dermed livschancer. Projektets pædagogiske forandringsstrategier kan præciseres yderligere ved at fokusere på to spor. Det første spor drejer sig om at fremme børns handlekompetencer på strategisk udvalgte områder (individet). Det andet spor sigter mod minimering af institutionelle eksklusionsrisici og -mekanismer (miljøet).

HPA-projektet dækker over to områder, nemlig daginstitution og døgninstitution, og indeholder både en forskningsdel og en interventions- og udviklingsdel. Det er først og fremmest interventions- og udviklingsdelen, denne kvalifikationsmappe retter sig mod.

Kvalifikationsmappen består af fem dele. Del I præsenterer i kort form projektets faglige indhold og centrale begreber og fungerer derved som introduktion til resten af mappen. Del II præsenterer forskningsbaseret viden på de områder, der er strategisk vigtige at sætte fokus på i forbindelse med problemstillinger om social arv set i et handlekompetenceperspektiv. Del III fremlægger udvalgte vidensbaserede strategier for kompetenceudviklingsprocesser, implementering og evaluering af udviklings- og forandringsprocesser på egen arbejdsplads (dag- og døgninstitutionen). Del IV præsenterer resultater fra forskningsprojektet og erfaringer fra arbejdet med afprøvning af HPA-interventionen i praksis i udvalgte daginstitutioner (30 fordelt på to kommuner) og døgninstitutioner (fem fordelt på to regioner). Del V indeholder referencer, forfatteroplysninger samt bilag. I mappens kap. 1 præsenteres indholdet i de fire første dele nærmere.

Det samlede Kvalifikationsmateriale består foruden nærværende mappe af en cd-rom indeholdende et spørgeskema- og analyseredskab (gab-analysen). Dette analyseredskab er et bidrag til igangsættelse af lokale refleksioner og undersøgelse af gældende praksis ud fra en kritisk granskning af forholdet mellem pædagogers selvoplevede handlekompetencer og deres oplevelse af børnene og de unges reelle handlekompetencer. Mappens forskningsbaserede vidensgrundlag, erfaringer fra afprøvning af interventionen i praksis samt afsnittet om metoder til implementering og evaluering af udvikling af og i praksis udgør tilsammen en samlet Kvalifikationspakke. Det er påvist, at arbejdet med denne 'pakke' har positive effekter, når den omsættes som et samlet og målrettet system med lokal tilpasning i daginstitutioner (se også Jensen et al. 2009a). Tilsvarende har forskningsprojektet påvist, at metoden har positiv indflydelse på den socialpædagogiske praksis i døgninstitutioner – hvis der arbejdes målrettet og systematisk ud fra materialets oplæg, men med lokale tilpasninger (se også Jensen et al. 2009b).

Materialets målgruppe er daginstitutionsledere, døgninstitutionsledere samt alle pædagogiske medarbejdere i institutioner, som ønsker at iværksætte pædagogiske forandringsprocesser (innovation) med HPA-projektet som udgangspunkt. Desuden retter mappen sig mod pædagogiske konsulenter fra UC'er, pædagogiske konsulenter, politikere, der varetager og tager beslutninger om udviklingsprojekter i kommuner, samt udviklingskonsulenter i mere bred forstand. Endelig henvender materialet sig til uddannelsessektoren; studerende og lærere på pædagoguddannelser og universiteter vil med materialet få indsigt i udvikling og intervention, som retter sig imod innovation og tager højde for den nordiske tradition for at arbejde med udvikling i sektoren ud fra et demokratisk dannelsesideal og deltagerstyrede principper.

HPA-projektet lægger op til samarbejde på tværs af institutioner og mellem institutioner og pædagogiske konsulenter, men den enkelte institution vil også sagtens kunne arbejde med Kvalifikationsmappen alene og stadig opnå resultater. Det skal i den sammenhæng understreges, at lederen af institutionen er en nøgleperson, der fastholder processen og leder personalet i retning af en målrettet og systematisk forandringsproces.

Visse kapitler i del II henvender sig især til personalet på daginstitutioner og andre især til personalet på døgninstitutioner, mens kapitlerne i del III og IV kan læses af såvel ledere, konsulenter som pædagogiske medarbejdere fra praksisfeltet. Derudover kan andre fra målgruppen, som er interesseret i at igangsætte og følge udviklings- og innovationsprocesser i

velfærdssamfundets institutioner for børn generelt og specifik for udsatte børn, finde inspiration. Vi har således valgt at samle alle tekster i en og samme mappe, fordi vi mener, alle kan have stor gavn af at læse samtlige tekster. Dette skal blot tages som en opfordring til alle om at lade sig inspirere af de forskellige perspektiver og vidensområder inden for emnet socialt udsatte børn og unge.

Den første udgave af Kvalifikationsmappen, som blev udarbejdet september 2006, er afprøvet, og studiet af erfaringer og effekter af dette arbejde er præsenteret i en række publikationer (Jensen et al. 2009a, 2009b) og i denne mappes del IV. Nærværende udgave af Kvalifikationsmappen er således at betragte som et gennemarbejdet og testet produkt, der har vist sig at have en række positive effekter, som andre institutioner og kommuner vil kunne gentage og dermed opnå den samme type resultater af arbejdet, som vi har fundet. Endvidere er et analyseredskab inddraget (cd-rommen med gab-analyser), der også er gennemarbejdet og afprøvet, og som kan bidrage til at igangsætte den del af de pædagogiske kvalifikationsprocesser, som drejer sig om at sætte viden i spil gennem refleksioner af egen praksis. Der er tale om et redskab, som lægger op til brugernes egne aktive læreprocesser. Mappen gør det muligt for brugerne selv at udvælge og supplere samt inddrage egne noter gennem udviklingsprocessen. Cd-rommen gør det muligt at analysere egen praksis ud fra et handlekompetenceperspektiv og selv at arbejde med de analyseformater, som er indlagt ud fra egne institutionelle behov.

Det er vigtigt at understrege, at HPA-projektets idé er at sætte en målrettet og systematisk intervention i gang, der baserer sig på den bedst tilgængelige viden om udsatte børn og pædagogikkens muligheder. Målet er således fastlagt og fælles for alle. Det samme gælder værdigrundlaget, som lægger op til at arbejde ud fra et demokratisk dannelsesideal, dvs. fokus er at arbejde med at stimulere børns læring gennem inkluderende læringsmiljøer. Vejen til målet er derimod mere fleksibel. Det er nemlig sådan, at institutioner selv planlægger og gennemfører de relevante implementeringsprocesser. Mappen tilbyder således ikke konkrete, færdige opskrifter til løsning af særlige problemer, men giver nogle redskaber, som den enkelte institution udvikler sine egne 'løsninger' ud fra.

Materialet i denne mappe samt på den tilhørende cd-rom er til fri kopiering/print. Dette gælder dog kun for den bruger, der har købt materialet. Mappens tekster har alle baggrund i en række videnskabelige arbejdspapirer. De er efterfølgende blevet journalistisk og formidlingsmæssigt

bearbejdet for at gøre fremstillingsformen så kortfattet og stringent som muligt. Projektmedarbejder Jakob Haahr-Pedersen har stået for denne bearbejdning af teksterne. Samtlige medarbejdere i HPA-forskergruppen har bidraget og været ansvarlige for hver deres delområde, hvilket også fremgår af de enkelte kapitler. Ansvarlige for den endelige udformning af mappens indhold og opbygning er projektleder Bente Jensen i samarbejde med redaktionsgruppen, som desuden består af Søren Langager og Jakob Haahr-Pederen. En tak skal rettes til den gruppe af Peer Reviewere fra såvel Danmark som de øvrige nordiske lande, der med stor velvilje har indvilliget i at indgå med bidrag og kritiske kommentarer til de papers, der danner baggrund for mappens kapitler. Links til alle papers findes på projektets hjemmeside *www.dpu.dk/hpa/publikationer* og er udgivet på Danmarks Pædagogiske Forlag som e-bøger i 2008.

HPA-projektet er gennemført ved DPU, Aarhus Universitet og finansieret af Det Strategiske Velfærdsforskningsprogram (SPV) under nuværende Indenrigs- og Socialministerium. I forbindelse med implementering af den pædagogiske intervention har der været etableret samarbejde med Den Sociale Højskole København (Professionshøjskolen Metropol), Frøbelseminariet (Professionshøjskolen UCC), Jysk Pædagog Seminarium (UC VIA), Ålborgs Socialpædagogiske Seminarium (Professionshøjskolen UCN) og konsulenter fra de to deltagende kommuner, pædagoger i daginstitutioner i de to kommuner samt socialpædagoger på døgninstitutioner/opholdssteder i Region Storkøbenhavn og Region Midtjylland.

Opgaven og udfordringen har været at udvikle og afprøve målrettede, systematiske og træfsikre pædagogiske strategier, der kan bidrage til at forandre den pædagogiske praksis, så den på bedst mulig vis udvikler udsatte børn og unges handlekompetencer og social inklusion – og dermed deres livschancer.

Bente Jensen, lektor, ph.d., projektleder
Danmarks Pædagogiske Universitesskole (DPU)
Aarhus Universitet
August 2009